

HOOFTUK 3 METODOLOGIESE VERANTWOORDING

3.1 INLEIDING

In die vorige hoofstuk is reeds daarop gewys dat geen bevredigende oplossings aangebied kan word vir die problematiek van Habakuk nie. Die feit dat die boek op diverse situasies van toepassing gemaak word, is 'n duidelike bewys dat 'n historiese benadering nie reg kan laat geskied aan die eie aard van Habakuk nie.

In hierdie studie word Habakuk vanuit 'n literêre perspektief benader. Daardeur word nuwe lig op die problematiek van die boek gewerp. 'n Literêre model word toegepas wat reg laat geskied aan elke bousteen van die teks. In hierdie hoofstuk word die model binne die konteks van die eksegetiese metodes geplaas, krities beoordeel en aangepas by die aard van die boek.

3.2 INVALSHOEK EN EKSEGETIESE METODE

3.2.1 Literatuur as kommunikasie

Die Ou-Testamentiese literatuur is, soos enige ander literatuur, 'n vorm van kommunikasie. In die kommunikasieproses wil 'n sender 'n boodskap by 'n ontvanger tuisbring. Om dit te kan doen, kodeer hy die boodskap. Die ontvanger moet die boodskap in gekodeerde vorm dekodeer ten einde te begryp wat die sender wou oordra.

Wanneer hierdie proses op 'n geskrewe teks toegepas word, verloop dit soos volg: Die skrywer (sender) wil deur middel van 'n geskrewe teks 'n boodskap by die ontvanger (leser) tuisbring. Om dit te kan doen, kodeer hy sy boodskap in die vorm van taal. Die koderingsproses geskied volgens bepaalde konvensies deur middel van 'n medium (die geskrewe letters). Sinvolle kommunikasie vind plaas wanneer die ontvanger vertrouwd is met die konvensies, die medium en die kode. Hy kan die kode dan dekodeer en die boodskap begryp. Hierdie hele proses geskied nie in 'n lugleegte nie, maar binne 'n bepaalde kulturele, historiese en sosiale konteks. Dié konteks vorm die agtergrond waarteen die kommunikasieproses plaasvind (Deist & Vorster 1986:16; Malan 1985:8).

Grafies kan die kommunikasieproses soos volg voorgestel word:

3.2.2 Invalshoeke

In die eksegeese kan verskillende aspekte binne die kommunikasiemodel beklemtoon word. Die fokus kan geplaas word op die sender, die gekodeerde boodskap of op die ontvanger (Lategan 1987:112). Die invalshoek bepaal op die ou einde die eksegetiese metode. Die klem kan op een van drie plekke gelê word, naamlik:

- * By die **sender**: Wanneer 'n teks só gelees word, val die klem op die bedoeling van die skrywer of op die gebeurtenisse waarna die skrywer verwys, eerder as op die teks self. Dit gaan om historiese vrae, om die verhouding tussen die teks en dit wat daaragter lê, om die wording van die teks. Die eksegetiese benadering wat uit só 'n invalshoek spruit, is die histories-kritiese metode in sy verskillende fasette.
- * By die **boodskap**: Wanneer 'n teks só gelees word, val die klem op die teks as sodanig. Die wording van die teks staan nie voorop nie, maar die opbou en samehang van die onderdele van die teks soos dit in sy finale stadium daar uitsien. Verskillende **immanente metodes** vloei voort uit hierdie benadering.
- * By die **ontvanger**: Wanneer 'n teks só gelees word, val die klem op die rol van die leser in die verstaan van die teks. Die 'leserskonteks', met ander woorde die raamwerk van temas in die geheue van die implisiete of werklike leser, word beklemtoon. Die **resepsiekritiek** vloei voort uit hierdie benadering.

3.2.3 Eksegetiese metodes

'n Volledige uiteensetting van die verskillende eksegetiese metodes word nie hier gegee nie. Literatuur oor die onderwerp is geredelik beskikbaar. Verskillende metodes word slegs kortliks aan die orde gestel.

3.2.3.1 Die histories-kritiese metode

Dit wat tans as die histories-kritiese metode bekend staan, is in wese verskillende benaderings tot 'n teks wat een ding in gemeen het: Die klem val op die geskiedenis

van die teks. Die oorsprong van die histories-kritiese metode lê veral in die *Aufklärung*. Die metode het 'n lang ontwikkelingsgeskiedenis gehad (vergelyk Prinsloo 1988:196-202), wat uiteindelik uitgekristalliseer het in vier onderskeibare metodefasette.

- * **Literêre kritiek:** Die term word hier gebruik om te verwys na die 'klassieke' literêre kritiek wat sinoniem is met die werkswyse van teoloë soos Graf, Kuenen en Wellhausen. In die literêre kritiek word gevra na die wordingsgeskiedenis van tekste. Daar word gewerk met kriteria soos 'spanninge' in die teks, 'oneffenhede' in die gedagtegang, steurende herhalings en teenstrydighede, verskille in taalgebruik en teologie (Labuschagne 1986:107). As een van die stappe in die histories-kritiese metode word in die literêre kritiek gevra na die begin en einde van 'n teksgedeelte. Voorts word gevra of die teks 'n groeiproses ondergaan het (Barton 1984:20-29; Barth & Steck 1980:30-39; Huber 1979a:44-57; Richter 1971:49-72).
- * **Gattung- of vormkritiek:** Hierdie metode is sinoniem met die werk van Gunkel. Hy het aangetoon dat daar talle onafhanklike tekste in die Ou Testament voorkom wat ten opsigte van hulle vorm ooreenkomste vertoon. Sulke tipiese strukture noem hy *Gattungen*. Elke *Gattung* het weer sy oorsprong binne 'n tipiese situasie in die volkslewe. Dit staan bekend as die *Sitz im Leben* ('n tipiese voorbeeld van die werkswyse word gevind in Gunkel 1933). As deel van die histories-kritiese metode word in hierdie stap gevra na die genre van elke geïsoleerde eenheid, sowel as na die *Sitz im Leben* waar daardie genre sy oorsprong gehad het (Barton 1984:30-44; Barth & Steck 1980:60-70; Markert 1979a:81-99; Richter 1971:125-152; Schoors 1986:142-149).
- * **Redaksiekritiek:** In hierdie metode word gevra na die wyse waarop boeke saamgevoeg is om hulle huidige teksgestalte aan te neem. In 'n sekere sin is hierdie metode die teenbeeld van die literêre kritiek. Waar die teks in laasgenoemde metode opgedeel word in klein eenhede van verskillende herkoms, is dit die taak van die redaksiekritiek om vas te stel hoe, deur wie en wanneer die eenhede saamgevoeg is (Barton 1984:45-55; Barth & Steck 1980:50-55; Beuken 1986:173-175; Fohrer 1979:135-146; Richter 1971:165-174). Dikwels word twee stappe in die redaksieproses onderskei, naamlik oorleweringskritiek en redaksiekritiek. In die oorleweringskritiek word die oorlewering van die teks in 'n voor-skriftelike stadium nagevors (Barth & Steck 1980:40-49; Fohrer 1979:116-135; Deist 1986:164-167), terwyl die skriftelike oorleweringsproses in die redaksiegeskiedenis bestudeer word.

- * **Tradisiekritiek:** Die term word hier gebruik om te verwys na die werk van Von Rad (vergelyk Von Rad 1975a en 1975b). Von Rad het aangedui dat daar gekte voorstellings in die Ou Testament voorkom wat keer op keer in verskillende kontekste herhaal word. Hierdie gekte voorstellings word tradisies genoem. Von Rad identifiseer 'n aantal historiese tradisies, byvoorbeeld die skeppingstradisie, aartsvadertradisie, uittoegtradisie, Sinaïtradisie en Sionstradisie. Naas die historiese tradisies is daar ook gekte motiewe, trekke en temas wat keer op keer in die Ou Testament voorkom. Hierdie gekte materiaal is van geslag tot geslag oorgelewer en telkens geherinterpreteer. In die tradisiekritiek word hierdie gekte materiaal geïdentifiseer. Verder word vasgestel watter stadium in die ontwikkelingsgeskiedenis van 'n bepaalde tradisie deur elke teks verteenwoordig word (Barth & Steck 1980:77-87; Deist 1986:167-171; Huber 1979b:99-116; Richter 1971:152-165).

Hierdie stappe is uiteindelik saamgevoeg as verskillende fasette van die historiesekritiese metode. Die klem word op die historiese wording van die teks geplaas. 'n Teks word aan die hand van hierdie metode **diakronies** ondersoek. Daar word gekyk na die wyse waarop 'n teks met verloop van tyd ontwikkel het. Hierdie metode staan ook bekend as die **teksemanente** metode.

Die historiese ondersoek van 'n teks het groot waarde. Die eksegeet raak bewus van die ryke verlede van die teks van die Ou Testament. Dit stel hom in staat om die teks teen sy historiese agtergrond te beoordeel. Tog het die metode beperkinge. Die finale vorm van die teks word dikwels as van sekondêre belang geag. Die eenheid van die teks gaan op hierdie wyse verlore. Die gevaar bestaan dat eerder weg van die teks af gewerk word as na die teks toe. Die positivistiese voorveronderstellings waarmee die metode werk, naamlik dat die Bybel verklaar kan word in terme van kousaliteit, kan bevraagteken word. Die doel van die historiese kritiek, naamlik om te kom by die oorspronklike vorm van die boek of die oorspronklike bedoeling van die outeur, is eenvoudig nie haalbaar nie (Keck 1980:115-127; Prinsloo 1988:203-204).

3.2.3.2 Teksimmanente eksegeese

In reaksie op die fragmentasie van die teks deur die aanhangers van die historiesekritiese metode, het verskillende immanente eksegetiese metode ontstaan - elk met sy eie aard en metodiek. Hierdie metode word gekenmerk deur die klem wat geplaas word op die finale vorm van die teks. Die geskiedenis van die teks is nie van

soveel belang nie, maar wel die opbou en samehang van die teks soos dit tans daar uitsien. Enkele van die immanente metodes word kortliks hier bespreek.

- * **Strukturalisme:** Met hierdie term word verwys na die werk van die sogenaamde Russiese formaliste en Franse strukturaliste. Die wortels van die strukturalisme gaan terug na die linguïstiese teorieë van De Saussure (Combrink 1988:130; Greenwood 1985:1). Daar bestaan geen eenvormige strukturalistiese model nie, dit is eerder 'n versameling van metodes. In die strukturalisme gaan dit nie soseer om die betekenis van die teks nie, maar om die 'universele dieptestruktuur' (Combrink 1988:129). Die teks word gesien as die manifestasie van verskillende tipes strukture (semanties, linguïsties, narratief, mities). Dit is die taak van die interpreteerder om daardie strukture bloot te lê (Greenwood 1985:9). Hier word in geen detail ingegaan op die metodiek van aanhangers van die strukturalisme nie. Greenwood gee 'n oorsig oor die werkswyse van die belangrikste aanhangers van hierdie benadering, naamlik Lévi-Strauss, Barthes, Greimas, Güttemanns en 'n hele aantal ander (Greenwood 1985:13-106). Die belangrikste kenmerke van die strukturalisme word behandel in Combrink (1988:129-137) en Schulze (1988:139-153). Opsommend kan gesê word dat betekenis na die oordeel van strukturaliste deduktief vasgestel word. Betekenis lê opgesluit in die konvensies van 'n gestruktureerde patroon wat buite die teks lê. In dié opsig is daar raakpunte met die resepsiekritiek. Hierdie metode(s) het verskeie winspunte. Die klem op die sinkroniese dimensie van taal bring 'n belangrike korrektief op die histories-kritiese metode se diakroniese benadering. Die behandeling van die teks as 'n geïntegreerde sisteem, plaas die histories-kritiese metode se fragmentasie van tekste in 'n ander perspektief. Tog gaan hierdie metode gebuk onder ernstige tekortkominge. Hierdie metodes is nooit ontwikkel om spesifiek op die teks van die Ou Testament toegepas te word nie, daarom moet die resultate krities beoordeel word. Die belangrikste tekortkoming is egter dat betekenis afgelei word uit 'n buite-tekstuele skema en nie uit die teks self nie. Die gevaar bestaan dat die eksegeet 'n sisteem op die teks afdwing ten koste van die teks se eie aksente (Barton 1984:104-120 en 127-129; Loader 1986:132-136; Ohlhoff 1985:46-50).
- * **Kanoniese benadering:** 'n Eiesoortige immanente benadering word gevolg deur die Amerikaanse teoloog Childs. Volgens hom is die resultate van die histories-kritiese metode onbevredigend. Die klem behoort nie te val op wat die teks beteken het nie, maar op wat dit tans

beteken. Elke geïsoleerde teks moet as deel van die kanon gelees word (Childs 1979:69-83). Sy benadering is dus immanent, maar die struktuur waarmee hy werk is omvattend en omsluit die hele kanon. Die metode van Childs het winspunte. Dit open die oë vir die belang van konteks - ook die kanoniese konteks - in die bestudering van Ou-Testamentiese tekste. Die klem op die finale teksgestalte is eweneens 'n winspunt. Die leemte in sy benadering is dat die kanon vir verskillende kerklike tradisies verskillend daar uitsien. Verder open sy metode die deur vir 'n ondeurdragte allegoriese of tipologiese uitleg van veral die Ou Testament. Dikwels kry die teks by hom nie die geleentheid om self aan die woord te kom nie. Sy metode loop die gevaar om te ontwikkel in 'n heeltemal a-historiese benadering (Barton 1984:77-103; Loader 1986:139-140).

- * **Diskoersanalise:** Volgens hierdie benadering is die struktuur van 'n teks van belang vir die verstaan daarvan. Met struktuur word dan primêr verwys na die oppervlaktestruktuur, dit wil sê na die wyse waarop die teks sintakties gestruktureer is. Die oorsprong van hierdie metode lê in die transformasioneel-generatiewe grammatika van Chomsky (1957). In ooreenstemming met Chomsky word gewoonlik geredeneer dat dieptestruktuur (wat gelyk gestel word met betekenis) via die oppervlaktestruktuur vasgestel kan word. Op die vlak van die dieptestruktuur word 'n sekere gedagte gegeneer. Dit word getransformeer in die vorm van taal. Verskillende transformasies kan gebruik word vir dieselfde dieptestruktuur. By die diskoersanalise staan die sinkroniese analise van die oppervlaktestruktuur van 'n teks dus voorop. Betekenis lê opgesluit in die teks self, nie in die geskiedenis van die teks nie (Louw 1976:118-125). Hierdie metode het belangrike winspunte. Die teks self kom aan die woord. Betekenis word afgelei uit die teks, nie uit 'n sisteem van buite nie. Tog het hierdie model ook tekortkominge. Die sintaktiese teorie van Chomsky is in die eerste plek ontwerp om op sinsvlak te opereer, daarom is dit nie altyd geskik om groter verbande tussen tekseenhede aan te dui nie (Deist 1978a:268). Verder kan hierdie metode verval in eensydigheid. Die indruk word geskep dat die betekenis van 'n teks blootgelê is wanneer die struktuur vasgestel is. Daar word maklik vergeet dat struktuur op verskillende vlakke van die teks opereer en nie 'n blote statiese beskrywing is nie (Deist 1978a:260-262). Struktuuranalise lê die dieptestruktuur van sinseenhede bloot, maar daarmee is die bedoeling van die outeur nie noodwendig blootgelê nie (Deist 1978a:263-264). Hierdie metode is ook

nie vry te spreek van die invloed van die positivisme nie. Die voorveronderstelling waarmee gewerk word, is dat die teks struktuur en betekenis het. Die aanspraak op objektiwiteit kan hier, soos by die historiese kritiek, bevraagteken word (Deist 1988a:39-54).

Daar is ook ander struktuurgerigte of immanente metodes. Die drie metodes wat hierbo bespreek is, gee 'n oorsig oor die moontlike werksywes. Gemeenskaplik by die metodes is die *sinkroniese* uitgangspunt. Die geskiedenis van die teks is van minder belang. Die teks soos dit tans daar uitsien, dra die meeste gewig. Die struktuur of samehang tussen die onderdele van 'n teks en die verband tussen die teks en die korpus waarin dit voorkom, word beklemtoon.

3.2.3.3 Resepsiekritiek

Hierdie metode is sinoniem met die werk van die Switserse geleerdes Jauss en Iser (Detweiler 1980:17). In die resepsiekritiek word die klem geplaas op die rol van die ontvanger in die kommunikasieproses. Dit gaan om die verhouding tussen die teks en die ontvanger. Die resepsiekritiek het ontstaan in reaksie teen die klem wat gelê word op die outonome status van die teks, iets wat by die immanente metodes dikwels gebeur.

Die leser staan sentraal in die verskillende vertakings van die resepsiekritiek. 'Die basiese uitgangspunt is dat elke teks 'n spesifieke leser veronderstel, of dit nou 'n konkrete persoon of slegs 'n hipotetiese ontvanger is' (Lategan 1987:114). Die leser beïnvloed die wyse waarop die skrywer die teks saamstel. Die veronderstelling is dat die leser oor die vermoë beskik om dit wat geskryf is te dekodeer en te verstaan. Die leser kan eksplisiet vermeld word of slegs veronderstel word. Elke teks word vanuit 'n bepaalde perspektief geskryf aan 'n spesifieke leser wat 'n sekere minimum van kennis met die outeur deel.

Die outeur en geïmpliseerde leser neem egter nie alleen aan die verstaansproses deel nie. Binne 'n verhaal kan die outeur iemand die rol van verteller laat speel en iemand anders die rol van ontvanger. Daar is dus meer as een ontvanger wat op verskillende vlakke van die teks 'n rol speel.

Naas die lesers wat binne die teks 'n rol speel, moet daar ook rekening gehou word met die leser buite die teks. Laasgenoemde sluit al die lesers in wat met verloop van tyd die teks gelees het. 'n Basiese konsep by die resepsiekritiek is dat die teks onbepaald is. Sekere dinge word eksplisiet gesê, ander bly verborge. Dit is die

onbepaaldheid van tekste wat die kommunikasieproses in beweging bring en wisselwerking tussen teks en leser moontlik maak. Op hierdie wyse word die leser medeverantwoordelik vir die produksie van die teks.

Dit kan nie ontken word dat die leser 'n rol te speel het in die verstaan van die teks nie. In dié opsig is die insigte van die resepsiekritiek van groot waarde vir die verstaansproses. Die gevaar bestaan egter dat dinge by dié metode in die teks ingelees word wat die outeur nie werklik bedoel het nie. Daar moet dus teen subjektivisme gewaak word wanneer die resepsiekritiek beoefen word (Lategan 1987:112-118; Ohlhoff 1985:50-56).

3.2.4 'n Korrekte metode?

Uit die voorafgaande bespreking blyk dit duidelik dat die metodes wat gebruik word om die teks van die Ou Testament te ontsluit, uiteenlopend van aard is. Die vraag ontstaan onwillekeurig of een van hierdie metodes as die korrekte metode uitgesonder kan word.

Op hierdie vraag is daar geen klinkklare antwoord te gee nie. Elke metode het winspunte en gebreke:

- * Die histories-kritiese metode open die oë vir die ryke ontstaansgeskiedenis van die Ou Testament, maar bied nie aan die eksegeet die geleentheid om werklik met die teks in sy finale vorm besig te wees nie.
- * Die teksimmanente metodes open die oë vir die rykdom wat in die teks self opgesluit lê, maar die teks word dikwels verabsoluteer. Die teks word gelees as 'n entiteit wat begryp kan word sonder om die ontstaan en agtergrond daarvan in ag te neem.
- * Die resepsiekritiek open die oë vir die belangrike rol wat die leser(s) in die verstaansproses speel, maar verval dikwels in subjektivisme waar betekenis in die teks ingelees word.

Daar kan dus geen sprake wees van 'n 'korrekte' eksegetiese metode nie. In die keuse van 'n metode kan drie weë gevolg word:

- * Die doel wat die eksegeet nastreef, kan die eksegetiese metode bepaal. Indien 'n eksegeet wil weet hoe 'n spesifieke teks tot stand gekom het, is die histories-kritiese metode die aangewese keuse. As hy egter wil vasstel

hoe 'n spesifieke teks opgebou is, moet een van die immanente metodes gekies word. Wil hy uitvind waarom 'n teks op 'n spesifieke wyse geskryf is, of watter effek dit op die leser het, is die resepsiekritiek die aangewese metode.

- * Dikwels kan die teks die eksegetiese metode bepaal. In 'n teks wat geen lang groeiproses ondergaan het nie, lewer die histories-kritiese metode weinig resultate. Aan die ander kant word die betekenis van 'n teks met 'n lang ontstaansgeskiedenis verskraal indien die histories-kritiese metode geïgnoreer word. Indien dit duidelik blyk dat 'n teks gerig is op 'n spesifieke leserskring en dat dit die samestelling van die teks beïnvloed het, moet die resultate van die resepsiekritiek in aanmerking geneem word.
- * Dit is moontlik om die verskillende eksegetiese metodes te kombineer in 'n pluralisme van metodes, in 'n **komprehensiewe** eksegetiese model waar die een manier van werk die ander aanvul, waar die een stap dien as kontrole vir die ander (Loader 1978:1-11). Indien die verskillende metodes sinvol gekombineer kan word, kan 'n omvattende studie van elke teks gemaak word. 'n Teksimmanente ontleding alleen is dikwels geen waarborg dat die betekenis van die teks begryp is nie. Betekenis word immers bepaal, nie net deur die teks nie, maar ook deur die omstandighede waaruit daardie teks groei. Aan die ander kant is 'n blote historiese ontleding van 'n teks ook nie 'n vasstelling van die betekenis van die teks nie, want daar bestaan geen direkte verband tussen die teks en die realiteit waarna dit verwys nie (Deist 1983:86- 87). Betekenis word ook nie bepaal nêr deur die leser(s) van die teks in aanmerking te neem nie. Die vasstelling van betekenis is 'n komplekse proses. Alle hulpmiddele moet ingespan word indien 'n teks verstaan wil word (McKnight 1980:64-66; Polzin 1980:99-114).

3.2.5 Die logiese vertrekpunt

Wanneer met 'n antieke teks soos die Ou Testament gewerk word, is die teks in sy huidige gestalte die logiese vertrekpunt. Die rede is geleë in die wyse waarop die teks met die moderne leser kommunikeer: Die **sender** is in 'n groot mate onbekend. Hy het met die verloop van eeue 'anoniem' geword. Dit is nie moontlik om die vertrekpunt by die sender te neem nie. Indien hier begin word, bestaan die gevaar dat dinge in die teks ingelees word. By die **ontvanger** kan ook nie begin word nie. Enersyds is die werklike of geïmpliseerde lesers van destyds net so onbekend as die sender. Andersyds lees die moderne leser 'n teks op 'n ander wyse as wat die antieke outeur dit bedoel het. Ook hier bestaan die gevaar dat dinge in die teks ingelees kan

word. Daarom behoort die moderne eksegeet by die teks te begin. Wanneer die teks met vertroue hanteer word, kan gevra word wat agter die teks lê en watter rol die leser in die verstaansproses speel.

Die Ou-Testamentiese eksegeet is op die teks aangewese. Dit is die beginpunt van die verstaansproses. Dit geld natuurlik vir alle Ou-Testamentiese tekste, maar word binne die konteks van hierdie studie in die besonder op poëtiese tekste toegepas. Lotman (1972:81-91) onderskei twee relasies wat vir die interpretasie van poëtiese tekste van belang is. Aan die een kant moet rekening gehou word met die *ekstratekstuele relasies*. Hierdie relasies kan literêr of nie-literêr wees. Die literêre relasies kan ook *intertekstuele* relasies genoem word. Hier word die teks vergelyk met ander tekste van dieselfde outeur of ander tekste wat tot dieselfde genre behoort. By die nie-literêre relasies gaan dit om biografiese besonderhede, die vraag na die datering van die teks of die werklikheid waarna die teks verwys. Die diakroniese metodes wat hierbo bespreek is, is geskik om hierdie relasies te ondersoek. Aan die ander kant moet rekening gehou word met die *intratekstuele relasies*. Hier gaan dit om die onderlinge verhoudinge tussen die boustene van die gedig, om die netwerk van relasies wat op verskillende vlakke van die teks teenwoordig is. Gräbe (1984a:137-138) merk die volgende op: 'Alhoewel kennis van enige relevante ekstratekstuele relasies noodsaaklik is, berus die leser se begrip van die poësieteks nietemin myns insiens *veral* op 'n noukeurige analise en interpretasie van die relevante *intratekstuele* relasies binne 'n gedig'. Hierdie studie is daarop afgestem om juis dit met die teks van Habakuk te doen. Die literêr-eksegetiese model wat in 3.4 aan die hand gedoen word, is 'n omvattende model wat die verskillende boustene van die teks in berekening bring by die interpretasie. Dit stel die eksegeet in staat om die intratekstuele relasies in besonderhede te identifiseer, te analiseer en te interpreteer.

3.2.6 Konklusie

Deur middel van 'n geskrewe boodskap wil 'n sender 'n boodskap by 'n ontvanger tuisbring. Wanneer hierdie sender egter eeue van die ontvanger verwyder is, raak die kommunikasieproses ingewikkeld en bestaan die ruimte vir misverstand. Die talle modelle waarvolgens 'n antieke teks ontleed kan word en die gebrek aan konsensus oor die metodiek van eksegeese, is 'n duidelike bewys dat dit geen maklike taak is om die Ou Testament te interpreteer nie. Wanneer met 'n antieke teks soos die Ou Testament gewerk word, is die logiese vertrekpunt die teks in sy huidige gestalte¹. Die doel van 'n analise van die teks in sy huidige getalte is om die intratekstuele relasies wat van belang is vir die interpretasie van die teks, bloot te lê.

Die metode wat in hierdie studie gevolg word, is daarop afgestem om juis dit te doen.

3.3 DIE ANALISE VAN HEBREEUSE POËSIE

3.3.1 Inleidende opmerkings

Die boek Habakuk is in poësie geskryf. Daardeur word die problematiek van die boek nog meer akuut, want die verwarring wat bestaan oor die metodiek van eksegeese, word nog verder gekompliseer wanneer met Hebreeuse poësie gewerk word. Geen eenstemmigheid bestaan oor die wyse waarop poësie geanaliseer behoort te word nie.

Collins (1978:6-7) dui aan dat daar in die verlede hoofsaaklik twee benaderingswyses tot Hebreeuse poësie gevolg is:

- * Aan die een kant was daar die skool wat uitgegaan het van die standpunt dat die uitstaande kenmerk van Hebreeuse poësie die **parallelismus membrorum** is. Hebreeuse versreëls bestaan uit twee vershelptes wat op analoë wyse opgebou is en wesentlik dieselfde gedagte oordra.
- * Aan die ander kant was daar die skool wat uitgegaan het van die standpunt dat Hebreeuse poësie 'n bepaalde ritme vertoon. Indien die poësie na behore begryp wil word, moet die metrum daarvan eers vasgestel word.

Hierdie twee benaderings speel vandag nog 'n belangrike rol in die beoordeling van Hebreeuse poësie.

3.3.2 Die wese van Hebreeuse poësie

Geen eenstemmigheid bestaan oor die vraag wat as die wese van Ou-Testamentiese poësie beskou kan word nie. Die volgende moontlikhede word aangetref:

3.3.2.1 Parallelisme

Die siening dat die voorkoms van versreëls met twee parallelle vershelptes die uitstaande kenmerk van poësie is, word deur talle hedendaagse eksegete verdedig, hoewel hulle erken dat die opvatting in die verlede te eng was. Kugel (1981:51) beskou die versreël wat bestaan uit twee parallelle vershelptes as dié uitstaande

kenmerk van Hebreeuse poësie. Die tweede vershelfte is egter nie 'n blote herhaling van die eerste nie. Dit het 'n emfatiese karakter, dit ondersteun die eerste, 'carries it further, backs it up, completes it, goes beyond it' (Kugel 1981:52). Alter (1985) se siening oor die Hebreeuse poësie stem in hooftrekke ooreen met dié van Kugel.

Die belangrikheid van parallelismes in die Hebreeuse poësie kan nie ontken word nie. Die beginsel van parallelisme slaag egter nie daarin om 'n groot aantal Hebreeuse versreëls te verklaar nie (Collins 1978:9). Die twee vershelftes van distigiese versreëls is nie altyd parallel nie. Hierdie teorie slaag ook nie daarin om die voorkoms van monostiges en tristiges na behore te verklaar nie. Hoewel die voorkoms van parallelismes dus 'n belangrike verskynsel in die Hebreeuse poësie is, kan dit nie as die essensie daarvan beskou word nie.

3.3.2.2 Sintaktiese patrone

Collins meen die sintaksis van Hebreeuse versreëls behoort die deurslaggewende rol te speel in die analise daarvan. Volgens hom is 'a poet's syntax ... the most fundamental aspect of his effort to produce the ordered unity of words which is his poem' (1978:11). Nadat Collins 'n groot aantal versreëls sintakties ontleed het, kom hy tot die gevolgtrekking dat daar vier basiese sintipes in Hebreeuse poësie voorkom wat op verskillende maniere kombineer om vier basiese reëltipes te vorm (1978:23-24). Alle Hebreeuse versreëls kan as een van hierdie reëltipes geklassifiseer word².

Die werk van Collins bring 'n nuwe perspektief op die verstaan van Hebreeuse poësie. Baie meer erns word gemaak met die teks as by die benaderings van Kugel en Alter. Tog is sy benadering ook eensydig. Die sintaksis van 'n Hebreeuse versreël is inderdaad belangrik, maar dit bly slegs één bousteen van die gedig. Daar is talle versreëls wat nie geklassifiseer kan word onder een van Collins se reëltipes nie. Hy baseer sy bespreking op 'n analise van die profetiese literatuur (1978:3-5), tog kom Habakuk skaars in sy boek ter sprake - 'n bewys dat Habakuk nie goed pas in Collins se skema nie. Die wese van Hebreeuse poësie kan dus nie net in die sintaksis gesoek word nie.

3.3.2.3 Metrum

Die aard van Hebreeuse ritmiek is vandag 'n uiters omstrede saak. Terwyl dit algemeen aanvaar word dat Hebreeuse poësie 'n aksenturerende patroon vertoon (Hrushovsky 1971:1201), is dit 'n feit dat géén gedig konsekwent dieselfde metriese

patroon het nie (Watson 1984:98). Verskeie ander modelle is al ontwerp om die aard van Hebreuse ritmiek te beskryf, waaronder die meganiese tel van woorde, lettergrepe, konsonante en foneme (Cloete 1989:40). Watson (1984:103-110) gee 'n oorsig oor die verskillende teorieë en kom tot die konklusie dat die teorie van aksenturerende metriese patrone die beste daarin slaag om die aard van die Hebreuse ritmiek te beskryf. Dit word bevestig deur Van Grol (1988:186-206), wat in 'n uitvoerige analise van Sefanja 2-3 tot die konklusie kom dat Hebreuse metrum aksentuerend is. Ritme funksioneer veral op strofevlak, waar elke strofe 'n 'strophic theme' (1988:202) vertoon, wat afgewissel word met 'n ander, maar verwante, patroon. Kugel (1981:301) meen metrum bestaan hoegenaamd nie in Hebreuse poësie nie. Volgens hom is parallelisme 'the only meter of biblical poetry' (1981:301).

Terwyl daar aan die een kant gewaak moet word teen 'n eensydige ontkenning dat metrum in Hebreeus bestaan, moet die waarde van metrum aan die ander kant ook nie oorskakel word nie. Dit is sekerlik nie toevallig dat gedigte in dieselfde genre dikwels dieselfde metriese patroon vertoon nie. Metrum is egter nie die enigste kenmerk van Hebreuse poësie nie. 'n Eerlike eksegeet sal moet erken dat kennis van die aard van die ritmiek van antieke Hebreuse poësie beperk is, daarom kan metrum nie geld as deurslaggewende argument in die analise van Ou-Testamentiese poësie nie. Dit het te dikwels in die verlede gebeur dat die teks geweld aangedoen word ter wille van 'n eenvormige metriese patroon. Voorbeelde hiervan sal in die loop van die studie uitgewys word. Daar moet gekonkludeer word dat ook metrum net één aspek van die Hebreuse poësie is.

3.3.2.4 'n Komprehensiewe benadering

Dit is uit die voorafgaande duidelik dat geen enkele teorie daarin kan slaag om die wese van Hebreuse poësie te beskryf nie. Die rede daarvoor moet gesoek word in die komplekse aard van taal. Dit is nie net een aspek van taal wat betekenis aan 'n taaluiting verleen nie, maar die wisselwerking tussen al die boustene waaruit die taaluiting bestaan.

O'Connor (1980:54-166) het in 'n uitvoerige studie die aard van die Hebreuse versreël probeer beskryf aan die hand van strukturele kenmerke. Hy kombineer die sintaktiese, metriese en parallelistiese benadering en toon aan dat daar merkers (hy noem dit 'tropes') in die teks voorkom wat dui op die binding tussen die onderdele van die teks. Die merkers funksioneer op woordvlak, versreëlvlak en op die groter strukturele vlak. Sy benadering slaag egter nie daarin om al die literêre tegnieke

waarvan 'n digter gebruik kan maak om struktuur aan die gedig te gee, te verdiskonteer nie. Hy ignoreer byvoorbeeld die voorkoms van *inclusio*, wisseling in persoonsvorme, afwykings in die metriese patroon, die herhaling van sleutelwoorde, die voorkoms van retoriese vrae en die voorkoms van reekse identiese vorme. Sy metode is 'n breë strukturele benadering wat nie reg laat geskied aan al die boustene van 'n gedig nie.

Wanke (1979:63) se benadering is 'n stap in die regte rigting. Hy toon aan dat 'n teks op verskillende vlakke ondersoek moet word. Die vlakke sluit in die klank-, woord- en sinsvlak. Daarby kan gevoeg word die groter literêre vlakke van die perikoop en die boek as sodanig. In die geval van poësie speel metrum, beeldspraak en ander poëtiese tegnieke ook 'n belangrike rol. Al hierdie aspekte moet in die analise van 'n gedig in aanmerking geneem word³. Volgens Hrushovsky (1971:1200) is die uitstaande kenmerk van Hebreeuse poësie 'the intimate, almost inseparable relationship between the semantic, syntactic and accentual aspects of its rhymic patterns of language'. Hierdie definisie moet vir die eksegeet as waarskuwing dien om nie eensydige oordele oor 'n Hebreeuse gedig uit te spreek nie.

In die benadering wat in hierdie studie voorgestaan word, word aangesluit by die metodiek van Watson (1984:11-65). Hy volg 'n omvattende benadering wat bestaan uit die volgende stappe:

- * **Afgrensing:** In hierdie stap word die begin en einde van die gedig bepaal.
- * **Segmentering:** Die afgebakende gedig word verdeel in strofes en stansas en die korrekte stigometrie word bepaal.
- * **Strofiese analise:** Elke strofe word in detail geanaliseer in terme van die voorkoms van parallelismes, klankpatrone, chiastiese strukture en ander opvallende kenmerke.
- * **Isolering van poëtiese tegnieke:** Strukturele en nie-strukturele tegnieke wat die digter gebruik om sy gedig mee in te kleur, word aangedui. Hier word aandag geskenk aan sake soos woordpare, enjambement, metafore en vergelykings. Daar word vasgestel of 'n spesifieke tegniek in die gedig domineer.
- * **Tabulering:** Tabelle word opgestel van opvallende kenmerke, byvoorbeeld woorde wat herhaal word, strukturele patrone, woordpare, formules en uitsonderlike woordeskate.
- * **Sintese:** Nadat soveel data as moontlik verkry is, word bepaal hoe elke aspek binne die konteks van die gedig funksioneer.

- * **Vergelyking:** Dit is dikwels verhelderend om die gedig te vergelyk met ander Hebreeuse gedigte of met gedigte uit die ander Semitiese taalgroepe.

Die metodologie van Watson word nie slaafs nagevolg nie. Daar is wel raakpunte tussen sy komprehensiewe model en die model wat in hierdie studie voorgestaan word. Die benadering van Van der Lugt ([1980]:210-224) sluit in baie opsigte by die werkswyse van Watson aan. Korpel & De Moor ((1988:1-61) het aangedui dat dit 'n benadering is waar die teks stapsgewyse van die kleinste tot die grootste boustone ontleed word. Die metodologie wat hier voorgestel word, sluit by hierdie beginsel aan.

3.3.3 Konklusie

In die benadering tot die Hebreeuse poësie word 'n komprehensiewe benadering vereis wat reg kan laat geskied aan elke bousteen waaruit die gedig bestaan.

3.4 'n LITERÊR-EKSEGETIESE MODEL

3.4.1 Inleidende opmerkings

Die eksegetiese model wat hier voorgestel word, word 'n literêr-eksegetiese model genoem, omdat die teks in sy finale vorm as vertrekpunt dien. Die voorveronderstelling is dat die Ou Testament letterkunde is en daarom as letterkunde gelees en geïnterpreteer moet word. Die klem val dus deurgaans op die literêre karakter van die teks van die Ou Testament. Uitleg (eksegese) geskied binne die konteks van die literêre aard en kwaliteit van die Ou Testament.

3.4.2 Die eksegetiese proses

Die volgende stappe word gevolg by die literêr-eksegetiese analise van 'n poëtiese teks:

3.4.2.1 Perikoopafbakening⁴

Geen teks kan sinvol bestudeer word as dit nie in werkbare eenhede verdeel is nie. Die eerste stap in die eksegetiese proses is dus die afbakening van perikope. 'n Perikoop kan omskryf word as 'n afgebakende teksgedeelte wat gekenmerk word

deur eenheid van gedagtegang en opbou. Perikope word afgebaken op grond van formele en inhoudelike kriteria. Die **formele kriteria** sluit in: Inleidings- en slotformules, subjekwisselings, lekseemvoorkeure, sintaktiese merkers soos die korrelasie tussen persoonsvorme van die werkwoord en pronominale suffikse, kommunikatiewe middele soos parallelisme en chiasme en vaste strukturelemente wat in sommige genres voorkom. Die **inhoudelike kriteria** sluit in: Afgerondheid van handeling en gebeure, die aktante wat afwisselend 'n rol in 'n teks speel, die plek en tyd wat in die gang van 'n teks telkens wissel en enige ander inhoudelike elemente wat 'n bindende rol binne 'n spesifieke teks speel.

3.4.2.2 Tekskritiek

Die eenhede wat in die eerste stap afgebaken is, moet tekskrities geverifieer word. Die ou kodekse is per hand gekopieer. In die oorleweringproses het daar soms foute in die teks ingesluip. Dit is dus noodsaaklik om aan die hand van die vasgestelde kriteria van die tekskritiese wetenskap die teks te ondersoek⁵. Hier word in geen besonderhede ingegaan op die metodiek van tekskritiek nie. Daar is talle studies wat die onderwerp in detail behandel (Deist 1978b en 1988b; Markert 1979b:31-44; Noth 1966:301- 363; Würthwein 1973). Dit is voldoende om as uitgangspunt te stel dat die Massoretiese teks hier as vertrekpunt geneem word. Daar word so konserwatief as moonlik met die Massoretiese teks omgegaan. Tekskritiese veranderinge word slegs oorweeg waar die Massoretiese teks nie sin maak nie.

3.4.2.3 Morfologiese analise

Wanneer die teks vasgestel is, kan oorgegaan word tot 'n volledige morfologiese analise daarvan. In die morfologiese analise word elke woord **geklassifiseer** ten opsigte van die basiese woordsoort (naamwoord, werkwoord of relasiewoord) waartoe dit behoort. Dan word elke woord volledig **geanaliseer**. Laastens word opvallende kenmerke **bespreek**. By laasgenoemde stap word aandag geskenk aan sake soos die herhaling van woorde, die voorkoms van woordpare en semantiese velde, die ineenskakeling van 'n teks op morfologiese vlak en die voorkoms van opvallende strukturele patrone.

3.4.2.4 Sintaktiese analise

Die volgende taalvlak wat bestudeer word, is die sintaksis. Woorde kom nie in isolasie voor nie, maar verbind om sinne te vorm. Elke kernsin in die perikope word

geïdentifiseer. 'n Kernsin is 'n linguïstiese sin wat bestaan uit ten minste 'n naamwoordstuk en 'n werkwoordstuk (S -> N+V). Elke kernsin word dan geklassifiseer as 'n nominale of verbale sin. Dan word vasgestel watter kernsinne is selfstandig en watter is ingebed. Die kernsinne word dus onderverdeel in kola ('n selfstandige linguïstiese sin wat bestaan uit 'n naamwoordstuk en 'n werkwoordstuk), subkola ('n kernsin wat voldoen aan die vereistes van 'n kolon maar vanweë die konteks nie selfstandig is nie, byvoorbeeld omdat dit deel uitmaak van 'n direkte rede) en kommata (kernsinne wat uit 'n naamwoordstuk en werkwoordstuk bestaan, maar deur middel van 'n struktuurmerker ingebed word by òf die naamwoordstuk òf die werkwoordstuk van 'n kolon). Laastens word elke kernsin getipeer, dit wil sê beskryf as 'n stelsin, bevelsin, vraagsin, relatiewe bysin of wat die geval ook al mag wees.

3.4.2.5 Segmentering

Hierdie stap is spesifiek afgestem op die analise van poësie. Die boustene van die gedig word geïdentifiseer. 'n Hebreuse gedig bestaan uit die volgende elemente:

- * **Stiges:** Die kleinste boustene is die versbene. Een, twee of drie (en in uitsonderlike gevalle meer as drie) versbene vorm 'n versreël of stige. 'n Monostige is 'n versreël wat bestaan uit 'n enkele versbeen, 'n distige bestaan uit twee versbene en 'n tristige uit drie versbene (Van der Lugt [1980]:171-209; Watson 1984:19). Dit is nie altyd maklik om te bepaal hoe 'n stige ingedeel moet word nie. Die indeling in BHS is dikwels arbitrêr. Op talle plekke in hierdie studie sal daarvan afgewyk word. Die volgende geld as algemene riglyne om stiges en versbene binne stiges af te baken:
 - Die *morfologiese en sintaktiese analise* dien as hulpmiddel. 'n Hebreuse versreël vorm in die meeste gevalle 'n sinvolle morfologiese en sintaktiese eenheid.
 - Kommunikatiewe middele soos die *parallelisme en chiasme* dien as hulpmiddel. Veral die parallelisme kom so dikwels voor, dat dit as 'n betroubare maatstaf gebruik kan word om die begin en einde van versbene en stiges te bepaal (Watson 1984:19).
 - Die *metrum* kan as hulpmiddel dien. Die meeste versreëls pas in by een van die bekende metriese patrone, hoewel geen gedig 'n eenvormige metrum het nie (Watson 1984:98).
 - Die *Massoretiese punktuasie* kan as hulpmiddel dien. Revell (1981:186-199) wys daarop dat versreëls in Hebreuse poësie nie duidelik

gedefinieer word nie. Hy meen noukeurige aandag moet geskenk word aan die Massoretiese punktuasie, veral aan pousale vorme. Die Massorete het 'n baie beter aanvoeling gehad vir die wyse waarop poësie oorspronklik gelees is as die moderne eksegeet. Daar kan aanvaar word dat die pousale vorme die einde van poëtiese eenhede aandui (1981:188).

- * **Strofes:** 'n Strofe kan gedefinieer word as 'n groep stiges wat saamgegroepeer word om 'n onderafdeling van 'n gedig te vorm (Watson 1984:162). 'n Aantal kriteria word gebruik om stiges saam te groepeer in 'n strofe:
 - Die *morfologiese en sintaktiese analise* kan as die belangrikste kriteria beskou word. In dié stappe is reeds vasgestel wat die onderlinge relasie tussen die woorde en sinne binne die gedig is. Hierdie relasies maak dit moontlik om te besluit watter versreëls saamgegroepeer moet word.
 - *Kenmerkende woordgebruik* kan as hulpmiddel dien (Van der Lugt [1980]:213). Woorde wat herhaal word, die voorkoms van semantiese velde en die verspreiding van sleutelwoorde dui aan watter versreëls bymekaar hoort.
 - Die voorkoms van stylfigure soos die *parallelisme* kan as hulpmiddel dien (Van der Lugt [1980]:218). In dié verband kan veral die voorkoms van eksterne parallelismes, dit wil sê twee of meer versreëls wat parallel opgebou is, aandui watter versreëls bymekaar hoort.
 - Die *inhoud* kan as hulpmiddel dien (Van der Lugt [1980]:212). Inhoudsmomente kan as kontrole dien vir die voorafgaande kriteria. As sodanig lewer dit 'n bydrae om te bepaal watter versreëls saamgegroepeer moet word.
- * **Stansas:** 'n Stansa kan beskryf word as 'n groot eenheid binne die gedig wat bestaan uit een of meer strofes (Watson 1984:161). Stansas is dus groter onderdele binne die gedig (Van der Lugt [1980]:220). Dieselfde kriteria wat gebruik word om stiges saam te groepeer as strofes, kan ook gebruik word om strofes saam te groepeer as stansas.

3.4.2.6 Struktuur

Wanneer die boustene van die gedig geïdentifiseer is, kan die relasie tussen die verskillende elemente aangetoon word. By hierdie stap word die inligting uit al die

voorafgaande stappe gebruik om te bepaal wat die geheelstruktuur van die gedig is. Struktuur dui dus hier nie soos by die strukturalisme op 'n sisteem buite die teks nie, maar op die relasies tussen die onderdele van die gedig.

3.4.2.7 Kommunikatiewe middele

Poësie is 'n besondere kommunikasiemedium. Dit blyk duidelik uit die volgende opmerking van Gräbe (1985:107): 'Wanneer die struktuur van poëtiese tekste bekyk word, val die klem op 'n monologiese taalsituasie waar 'n eksplisiete of implisiete spreker deur middel van hoogs gekonsentreerde taalgebruik 'n bepaalde poëtiese boodskap kommunikeer'. Die verstaan van 'n gedig berus *'veral* op 'n noukeurige analise en interpretasie van die relevante *intratekstuele* relasies binne 'n gedig' (Gräbe 1984a:138). In 'n gedig kom dus 'n konsentrasie van kommunikatiewe middele voor wat optree as draers van die betekenis. Deur die identifisering van hierdie middele word die poort na die interpretasie van die gedig geopen. Die 'ongewoonheid' van poësie kom op twee vlakke na vore:

- * **Ekstra patroonvorming:** In poësie kom 'n neiging tot groter reëlmaat in taalgebruik as in prosa voor. Dit kom tot uiting in die vorm van metrum, klankverskynsels soos alliterasie, assonansie, rym, onomatopoeë en woordspel, parallelismes en chiasmes, herhaling, refrein, ringskomposisies en ander strukturele patrone.
- * **Ongrammatikaliteit:** Poësie word gekenmerk deur talle doelbewuste afwykings van die grammatikale reëls van 'n taal. Ongrammatikaliteit kom tot uiting in die vorm van vergelykings, beeldspraak, metafore, sinspeling, delesie, ironie, oksimoron, die gebruik van die abstrakte vir die konkrete, hiperbool, merisme, hendiades, die opbreek van saamgestelde frases, enjambement, uitgestelde identifikasie, retoriese vrae, balansering van versbene deur middel van aanvullende variante, lyste van woordpare of sinonieme en inversie.

Die funksie van die kommunikatiewe middele is enersyds die **vooropstelling** of beklemtoning van sekere begrippe, andersyds die **aanlê van verbande** tussen die onderdele van die gedig (Gräbe 1984a:138-139; 1984b:22-67; 1984c:1-24; 1985:107-127; 1986:1-62. Vergelyk ook Watson 1984:87-159 en 201-359).

3.4.2.8 Genre

Volgens Barton (1984:16) is die vermoë om genre te kan identifiseer, een van die belangrikste kenmerke van 'n taalgebruiker wat beskik oor literêre kompetensie. Daarmee bedoel hy dat 'n taalgebruiker wat goed geskool is in die gebruik van die taal, die teks waarmee gewerk word kan plaas binne die raamwerk van die literatuurkorpus van daardie taal. In enige taal kom geykte literêre patrone (genres) voor. Elke genre word ooreenkomstig bepaalde **konvensies** geskryf en moet ooreenkomstig daardie konvensies geïnterpreteer word. As daar nie rekening gehou word met die konvensies wat vir 'n bepaalde literatuursoort geld nie, bestaan die gevaar dat die teks nie korrek geïnterpreteer word nie. Dit gaan dus hier om die **intratekstuele** kommunikasie van 'n teks. In hierdie studie word by elke perikoop bepaal tot watter genre die teks behoort. Genre word beskou as 'n strukturele kenmerk. Die term *Gattung* wat in die histories-kritiese metode gebruik word, word doelbewus vermy. Geen aandag word geskenk aan die *Sitz im Leben* van die betrokke teks nie. Daar word bloot gevra of die gedig nie 'n tipiese struktuur vertoon wat ook by ander Hebreeuse gedigte voorkom nie. Indien 'n gedig wel 'n tipiese struktuur vertoon, word gekyk of dit nie op bepaalde plekke afwyk van die patroon nie. In sulke gevalle word gevra na die funksie van die afwyking.

3.4.2.9 Detailanalise

In hierdie stap word die insigte van al die voorafgaande stappe geïntegreer om te kom by 'n gedetailleerde analise van die gedig. Hier word veral aandag geskenk aan die opmerkings van teoloë in kommentare en ander studies. Dit word beoordeel in die konteks van die raamwerk vir interpretasie wat reeds in die voorafgaande stappe vasgestel is.

3.4.2.10 Sintese

Die eksegetiese proses word afgesluit deur 'n kort oorsig te gee oor die inhoud van die betrokke perikoop.

3.4.3 Konklusie

Die model wat in die voorafgaande paragraaf aan die hand gedoen is, gee aan die eksegeet geleentheid om die teks van verskillende kante intensief te bestudeer. Al die fasette saam lewer 'n bydrae tot die verstaan van die teks as 'n sinvolle literêre eenheid.

Die model moet in perspektief gesien word. Elke aspek gaan nie by alle tekste ewe veel aandag geniet nie. Die stappe soos dit uiteengesit is, hoef ook nie rigoristies nagevolg te word nie. Afhangende van die aard van die literatuur, kan besluit word om van die stappe om te ruil of selfs weg te laat.

3.5 'n LITERÊR-EKSEGETIESE ANALISE VAN DIE BOEK HABAKUK

3.5.1 Inleidende opmerkings

In die hoofstukke wat volg, word die model wat hierbo uiteengesit is, toegepas op die boek Habakuk. Dit word egter aangepas by die eie aard van die boek en by die doelstelling van hierdie ondersoek.

3.5.2 Toepassing van die metode

Die stappe word toegepas soos dit in paragraaf 3.4.2 uiteengesit word.

By hoofstukke 4-9 word die bespreking voorafgegaan deur 'n tabel waarin die teks, metrum, stige-, strofe- en stansa-indeling en die struktuur aangetoon word. Dit gee onmiddelik 'n sinopsis oor die opbou van die betrokke perikoop. In die bespreking wat op die sinopsis volg, word die nodige toeligting verskaf.

Die tekskritiek van Habakuk is 'n omvattende onderwerp wat as sodanig genoeg materiaal vir 'n proefskrif sou kon beslaan. In hierdie studie word slegs aandag aan die tekskritiek gegee waar die Massoretiese teks werklik onverstaanbaar is. In die eindnotas word wel na ander voorstelle verwys, veral as dit in die literatuur dikwels aanvaar word. Hoewel tekskritiek as 'n aparte stap in die eksegetiese proses behandel word, speel dit in die totale eksegetiese gebeure 'n rol. Die keuse wat vir of teen 'n bepaalde tekskritiese voorstel gemaak word, word deur die wisselwerking tussen die verskillende stappe geverifieer.

'n Volledige morfologiese en sintaktiese analise van Habakuk word in Addenda 1 en 2 weergegee. Die resultate van die analises word egter in elke hoofstuk bespreek.

3.5.3 Konkluderende opmerkings

Dit is uit hierdie hoofstuk duidelik waarom die titel van hierdie studie spesifiek lui: 'n Literêr-eksegetiese analise van die boek Habakuk. Die oogmerk is om die boek

beter te verstaan, daarom word deeglike eksegeese gedoen. Die eksegeese geskied egter met 'n spesifieke doel, naamlik om die literêre karakter van die boek te beklemtoon. Die studie word doelbewus so aangepak omdat eksegetiese ondersoeke wat uit 'n ander perspektief aangepak is, tot op hede nog nie bevredigende antwoorde kon verskaf op die vrae wat deur die boek na vore geroep word nie.

EINDNOTAS : HOOFSTUK 3

¹ Dieselfde standpunt word aangetref in Deist (1973:75-81). Later verander hy van mening (Deist 1983:74). Om by die teks in sy huidige gestalte te begin, bly egter 'n legitieme vertrekpunt. Dit beteken nie dat die teks geheel en al losgemaak word van sy historiese wortels nie, maar wel dat die teks herken word vir wat dit is, naamlik 'n literêre werk wat 'n interpretasie van die historiese 'werklikheid' is. Die terme 'sinkronie' en 'diakronie' wat deur De Saussure gebruik is om te onderskei tussen 'n immanente en emanente benadering, word doelbewus hier vermy. Dit is onmoontlik om 'n absolute skeiding tussen die twee benaderings te maak. Hier word uitgegaan van die veronderstelling dat die teks in sy huidige gestalte sin maak, dat die teks met 'n doel saamgestel is en uitsien soos dit wel daar uitsien. Die teks word dus as eenheid behandel totdat die teendeel bewys word. Eers wanneer vasgestel is wat die teks in sy huidige gestalte wil kommunikeer, kan historiese vrae aan die orde gestel word.

² Die vier basiese sinstipes wat Collins (1978:23) onderskei is:

A NP1 V

B NP1 V M

C NP1 V NP2

D NP1 V NP2 M

Die vier basiese reëltyipes (1978:23-24) is:

I 'n Reël wat net een basiese sinstipe bevat.

II 'n Reël wat twee basiese sinstipes van dieselfde soort bevat.

III 'n Reël wat twee basiese sinstipes van dieselfde soort bevat, maar net sommige elemente van die eerste kom in die tweede voor.

IV 'n Reël wat twee verskillende basiese sinstipes bevat.

³ Wanke (1976:66-76) onderskei vier stappe in die analise, naamlik:

* Die sintakties-stilistiese analise.

* Die fonemies-fonetiese analise.

* Die semantiese analise.

* Die struktuuranalise.

⁴ Hierdie stap word soms *Literarkritik* genoem. Laasgenoemde is een van die stappe in die histories-kritiese metode (vergelyk paragraaf 2.2.3.1a). Die doel van die Literarkritik is om die gelaagdheid in Ou Testamentiese tekste uit te wys (Loader 1978:4) en om die 'Werdegang eines alttestamentlichen Textes' (Barth & Steck 1980:30) te ondersoek. Die afgrensing van perikope is egter 'n teksimmanente stap. Die teks in sy finale stadium dien as grondslag vir die ondersoek, daarom is die geskiedenis van

die teks hier nie van belang nie.

⁵ Soms word die mening uitgespreek dat dit die doel van tekskritiek is om so na as moontlik aan die 'oorspronklike' teks te kom (Deist 1978b:11 en Markert 1979b:24). Hierdie ideaal is egter nie haalbaar nie. Die Massoretiese teks is alreeds eeue verwyder van die oorspronklike teks. Tans word tekskritiek eerder gesien as die dissipline wat hom daarop toelê om te verklaar hoe spesifieke lesings van 'n teks in verskillende tekstradisies tot stand gekom het (Deist 1988b:1). In hierdie studie word die Massoretiese teks van Habakuk as uitgangspunt geneem. Teksritiek word toegepas slegs wanneer die Massoretiese teks onverstaanbaar is.

HOOFTUK 4 HABAKUK 1 : 1

I	A	1	3	הַמִּשְׁאָה אֲשֶׁר קִוְיָה	1	a
		2		חֲבִקוּק הַנְּבִיא		b

4.1 PERIKOOPAFBAKENING

Tussen Habakuk 1:1 en 1:2 is 'n duidelike skeiding. Die skeiding word op grond van die volgende oorwegings gemaak:

- * In 1:1 word in die derde persoon oor die profeet gepraat, terwyl hy in 1:2 self aan die woord is. 'n Subjekwisseling vind dus plaas.
- * 1:1 vertoon die kenmerke van 'n boekopskrif, terwyl 1:2 tot 'n ander genre behoort.
- * In 1:1 word inligting oor die profeet verskaf, terwyl die boek van 1:2 af 'n sterk persoonlike karakter vertoon waarin die profeet en God as die belangrikste aktante figureer.

Habakuk 1:1 kan dus beskou word as die eerste selfstandige eenheid in die boek. Dit dien as opskrif.

4.2 TEKSKRITIEK

Geen tekskritiese wysigings word by die eerste vers voorgestel nie.

4.3 MORFOLOGIESE ANALISE

Dit is opvallend dat slegs een werkwoord in die gedeelte voorkom, naamlik **קִוְיָה**. Die subjek van die werkwoord is **חֲבִקוּק**, wat gepresiseer word deur 'n naamwoord in apposisie, naamlik **הַנְּבִיא**. Geen familieverbandes, temporele uitbreidings of plekname kom voor waardeur die profeet geïdentifiseer kan word nie.

4.4 SINTAKTIESE ANALISE

Die perikoop bestaan uit 'n enkele hoofsin gevolg deur 'n relatiewe bysin. Die volgende opmerkings is hier van belang :

- * Die hoofsin is 'n nominale sin waarvan die naamwoordelike deel ontbreek. Slegs die predikaat kom voor. 'n Soortgelyke konstruksie kom

voor in die opskrifte van Jesaja, Jeremia, Hosea, Joël, Amos, Obadja, Miga, Nahum, Sefanja en Maleagi.

- * Die bysin word ingelei deur die relatiewe partikel $\gamma\psi\lambda$. Daardeur word die predikaat van die voorafgaande hoofsin gepresiseer. Dieselfde konstruksie kom voor in die opskrifte van Jesaja, Jeremia, Hosea, Joël, Amos, Miga en Sefanja.

4.5 SEGMENTERING

Die perikoop bestaan uit 'n enkele distige. In hierdie geval stem versreël, strofe en stansa ooreen.

4.6 STRUKTUUR

Die enkele versreël word hier as 'n alleenstaande eenheid weergegee. In werklikheid dien dit as opskrif vir die boek in sy geheel en moet dus oorkoepelend verbind met al die perikope wat volg.

4.7 KOMMUNIKATIEWE MIDDELE

4.7.1 Ekstra patroonvorming

a) *Metrum*

Die metrum van die versreël is 3+2

b) *Klankverskynsels*

Alliterasie van die Π en assonansie van a-klanke kom in hierdie versreël voor. Daardeur word die twee versheltes tot 'n eenheid saamgebind.

4.7.2 Ongrammatikaliteit

Enjambement kom in hierdie versreël voor. Die eerste versbeen loop sonder 'n duidelike skeiding oor in die tweede. Aangesien hierdie versreël dien as opskrif vir die boek, is dit te verstane dat dit so kort en saaklik as moontlik is.

4.8 GENRE

Hierdie perikoop vertoon die kenmerke van 'n opskrif van 'n boek, meer spesifiek die opskrif van 'n profetiese boek. In die sintaktiese ontleding is reeds daarop gewys dat dieselfde konstruksie by die meeste van die profetiese boeke voorkom. Dit is egter opvallend dat die biografiese gegewens wat by die ander profetiese boeke voorkom, hier ontbreek. Die tyd, plek en omstandighede waaronder Habakuk optree, is onbekend. Daar moet rekening gehou word met die moontlikheid dat daar met opset so min inligting oor die profeet gegee word.

4.9 DETAILANALISE

In 1a word die boek getipeer as אִשְׁמַח. Hierdie naamwoord word afgelei van אָשָׁא 'oplig, dra'. Op grond van die etimologie van die woord word die mening soms uitgespreek dat die אִשְׁמַח 'n las is wat die profeet opgelê word (Verhoef [sa]:6). 'n Oorsig oor die gebruik van die woord in die Ou Testament, maak dit egter duidelik dat so 'n afleiding nie verantwoordbaar is nie (Naude 1969:91-100):

- * Een van die betekenismoontlikhede van die woord hang inderdaad nou saam met die etimologie daarvan. In Eksodus 23:5 dui dit byvoorbeeld op die las wat 'n donkie op sy rug dra (vergelyk ook 2 Konings 5:17 en 8:9). Die term kom agt keer in Numeri 4 voor en verwys na kultiese voorwerpe wat deur die Leviete gedra word. Hierdie letterlike betekenis van die woord kom verder voor in Psalm 38:5; Nehemia 13:15 en 19; 2 Kronieke 17:11, 20:25 en 35:3.
- * Die term kan ook abstrak gebruik word. In Numeri 11:11 en 17 en Deuteronomium 1:12 verwys dit na die verantwoordelikheid wat Moses namens die volk moet dra. In 2 Samuel 15:33 word die term abstrak gebruik in die betekenis 'oorlas'.
- * Die term word baie algemeen gebruik om te verwys na 'n profetiese oordeelspreuk. In 2 Konings 9:25-26 dui dit op 'n oordeelspreuk wat oor Agab en sy seun uitgespreek word. In Jesaja lei die term elf keer 'n oordeelspreuk oor 'n spesifieke groep in (13:1, 14:28, 15:1, 17:1, 19:1, 21:1, 21:11, 21:13, 22:1, 23:1 en 30:6). Dieselfde betekenismoontlikheid word aangetref in Esegël 12:10.
- * Die gebruik van die term in die opskrif van Nahum (1:1), Habakuk (1:1) en Maleagi (1:1), asook die gebruik daarvan om twee uitsprake van Jahwe in Sagaria (9:1 en 12:1) te beskryf, hang nou saam met die gebruik in die voorafgaande paragraaf. In al die gevalle is daar sprake van

oordeel, maar by Habakuk, Sagaria en Maleagi ook van hoop. Dit blyk dat die term in die profetiese boeke gebruik word as tegniese term vir 'n goddelike openbaring. Dit dra baie sterk die ondertone van 'n oordeelspreuk, hoewel heil by die latere profete ook ter sprake kom.

- * In Jeremia 23:33-40 vind 'n wisselwerking plaas tussen twee betekenismoontlikhede van אֲשַׁמְּתִי. Die volk wat vra vir 'n הֲיִהְיֶה אֲשַׁמְּתִי 'openbaring van Jahwe', is in werklikheid self 'n אֲשַׁמְּתִי 'oorlas'.
- * In Klaagliedere 2:14 kom die term in die meervoud voor en verwys na die uitsprake van valse profete.

Uit hierdie oorsig blyk dit duidelik dat אֲשַׁמְּתִי op verskeie maniere gebruik kan word. By die profete dui dit op 'n goddelike openbaring. Wanneer daar dus in die opskrif van Habakuk gesê word die boek is 'n אֲשַׁמְּתִי, moet die boek gelees word in die lig van die volgende faktore :

- * Die boek bevat nie bloot mensepraatjies nie, maar dit is 'n openbaring van God.
- * Meestal word die term gebruik in kontekste waar die ingrype van Jahwe op hande is.
- * Die term dra die ondertone van oordeel (Bratcher 1985:51), maar tog ook van hoop.

In 'n relatiewe bysin word gesê op watter wyse en deur wie die openbaring ontvang word.

Die term wat gebruik word om die ontvangs van die openbaring te beskryf, is הִיטִי 'sien'. Op grond hiervan meen talle eksegete dat Habakuk die openbaring in 'n toestand van ekstase ontvang of 'gesien' het (Elliger 1956:25; Boadt 1982:172-173). Die saak is egter nie so eenvoudig nie. הִיטִי word in Jesaja 1:1, 2:1, 13:1; Amos 1:1; Nahum 1:1 en Miga 1:1 op dieselfde wyse gebruik as hier. In Jesaja 1:1 dui die term op die boek as geheel. Dit kan dus nie met 'n enkele visioenêre belewing gelyk gestel word nie (Bratcher 1985:49). In Amos en Miga is dit 'woorde' wat gesien word. In Jesaja 13:1 en Nahum 1:1 kom הִיטִי ook in kombinasie met אֲשַׁמְּתִי voor. By beide is daar geen sprake van 'n visioenêre belewenis nie. Wanneer Habakuk dus die term gebruik moet die volgende in gedagte gehou word :

- * הִיטִי dui nie noodwendig op 'n visioenêre belewing nie, maar dit is 'n tegniese term vir die ontvangs van 'n profetiese openbaring. Deur die gebruik van die woord word nie iets gesê oor die wyse waarop die

openbaring ontvang word nie, maar word wel gesuggereer dat die openbaring van Jahwe kom.

- * Dit is irrelevant om te vra na die presiese inhoud van die gesig wat Habakuk sou gesien het (vergelyk Brownlee 1963b:319-320). הִיָּו verwys na die boek in sy geheel.
- * Dit is opvallend dat 'n voorliefde vir werkwoorde van 'sien' in die boek voorkom (Keller 1973:159). In hierdie sin is die gebruik van הִיָּו gepas. In 2:1-4, wat 'n sentrale rol in die boek speel, kom verskillende terme vir 'sien' voor. Habakuk 1:1 berei dus die weg voor vir die groot teologiese draaipunt in die boek (Janzen 1982:396).

In 1b word meer gesê oor die persoon wat die openbaring ontvang het. Hy staan bekend as קַיִן־קַיִן . Sommige eksegete bring die naam etimologies in verband met קַיִן 'omhels'. Die profeet sou dan die 'geliefde' van Jahwe wees (Verhoef [sa]:3). Sy naam word in die Septuaginta weergegee as Ἀμβακούμ . Tans word algemeen aanvaar dat die woord in verband gebring moet word met die Assiriese *hambaququ*, wat dui op 'n tuinplant (Van der Woude 1978:15). Sedert die tyd van Manasse was dit nie vreemd vir Judeërs om Assiriese name te dra nie. Om op grond van die naam van die profeet af te lei dat die boek in die eksiliese tyd gedateer moet word, is ongeoorloof (Rudolph 1975:199). Geen ander inligting oor die profeet is bekend nie. Van der Woude (1978:15) meen dat die gebrek aan inligting oor die herkoms van die profeet moontlik daarop dui dat die opskrif bygevoeg is op 'n tydstip toe hy nog goed bekend was. Daar is egter ook 'n ander moontlike verklaring vir die profeet se anonimiteit, naamlik dat die universaliteit van sy boodskap so oorheersend was, dat dit nie nodig was om hom nader te identifiseer nie.

Deur middel van 'n naamwoord in apposisie word die profeet getipeer as הַנְּבִיאִי . Dikwels word die gebruik van hierdie term aangevoer as bewys vir die hipotese dat Habakuk 'n professionele kultusprofeet was (Jeremias 1970:56 en 104; Sellin 1930:385; Elliger 1956:25; Robinson & Horst 1964:172). 'n Oorsig oor die gebruik van die term toon egter dat dié afleiding eensydig is (Dykes 1976:17):

- * Dit blyk dat die profete in twee groot kategorieë ingedeel kan word, naamlik die wat 'n boodskap namens Jahwe oorgedra het en die wat valshede geprofeteer het. Veral in die boek Jeremia word die onderskeid baie duidelik gemaak, maar dieselfde term word gebruik om beide groepe te beskryf. Amos staan bekend as 'n נְבִיאִי , maar so ook 'n groep van wie hy hom distansieer (Amos 7:14).

- * Die term kan verwys na mense wat 'n ekstatiëse belewenis deurmaak (1 Konings 18), maar ook na mense wat by hulle volle bewussyn 'n boodskap namens Jahwe oordra (Jeremia 25).
- * Slegs Habakuk, Haggai en Sagaria word in die opskrifte van hulle boeke אֲרִיָּאָה genoem, maar talle van die ander profete dra eksplisiet hierdie titel (Jesaja 37:2, 38:1, 39:3; Jeremia 20:2, 25:2, 28:1, 6 en 10; Haggai 1:1, 3 en 12, 2:1 en 10; Sagaria 1:1 en 7).
- * Daar is genoegsame getuies om te aanvaar dat daar in ou Israel profetegemeenskappe ontstaan het wat aan die kultus verbonde was en saam met die priesters gewaak het oor die verkondiging (Jeremia 26:7 en 11) en ander kultiese handeling verrig het (Sagaria 7:3). Dit was skynbaar veral die geval voor die verskyning van die sogenaamde Skrifprofete (Jeremias 1970:2. Vergelyk in die verband Numeri 11:24-30; 1 Konings 19:14 en 2 Konings 4:23). Daar bestaan egter geen rede om sonder meer te aanvaar dat 'n profeet aan die kultus verbonde was nie. Dit blyk baie duidelik uit 'n boek soos Amos.

Daar moet dus gekonkludeer word dat die term אֲרִיָּאָה dui op persone wat wyd uiteenlopende ervarings gehad het en beroepe beoefen het. Oor die gebruik van die term in Habakuk kan die volgende opmerkings gemaak word:

- * Die term dui daarop dat Habakuk in 'n besondere verhouding tot Jahwe gestaan het, daarom kon hy 'n boodskap (מִשְׁאָה) van God ontvang (הִיָּוָה).
- * Die woord verskaf geen inligting oor die wyse waarop die profeet sy openbaring ontvang of oor die aard van sy profetiese roeping nie.

4.10 SINTESE

By wyse van samevatting kan die volgende oor Habakuk 1:1 gesê word:

- * Die vers dien as opskrif vir die boek.
- * In die opskrif word deur die keuse van woorde beklemtoon dat dit wat volg 'n openbaring van God is.
- * Die opskrif is doelmatig. Enersyds word deur die term מִשְׁאָה beklemtoon dat die oordeel van Jahwe spoedig voltrek gaan word. Andersyds word deur die term הִיָּוָה reeds gesinspeel op die teologiese draaipunt in die boek.
- * Die profeet self bly onbekend. Ook dit is funksioneel. Die boodskap van die boek is universeel en nie noodwendig van toepassing op 'n enkele historiese situasie nie.